

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Михайло ФОРКОШ

*аспірант 2-го року навчання Юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Впровадження інституту кордону в соціальну реальність стало значним втручанням людства в природну організацію світового устрою, зокрема його просторових вимірів. Встановлюючи штучні демаркаційні лінії між державами, кордон здійснив політичне «розчленування» єдиного простору. Внаслідок цього він перетворився на одне з найбільш суперечливих і неоднозначних явищ суспільного розвитку. Враховуючи зазначене, питання кордонів як у минулому, так і сьогодні викликають значний пізнавальний інтерес у суспільстві. Наукова спільнота досягла вагомих результатів у дослідженні різних аспектів кордонів та пов'язаних із ними феноменів. Зокрема, було опрацьовано значний обсяг історичних відомостей щодо походження кордонів, отримано різнопланову інформацію про їхню природу та еволюційні тенденції, розкрито взаємозв'язок у тріаді «кордон, війна, мир». Загалом, у осмисленні цих надзвичайно важливих явищ суспільного буття накопичено суттєві фактологічні та концептуальні надбання. Тим більш парадоксальним видається те, що сьогодні, на мій погляд, залишаються нерозв'язаними окремі ключові проблеми, які стосуються самої сутності сучасних кордонів. Це аж ніяк не абстрактні питання – їх вирішення дозволить уникнути неточностей і помилкових висновків у теоретичних пошуках¹.

Транскордонне співробітництво представляє собою комплексне поняття, що охоплює різноманітні процеси, об'єднані спільною метою – формування зв'язків між мешканцями сусідніх країн для підвищення якості життя населення відповідних регіонів².

С. Устич пропонує розглядати це явище через призму концепції транскордонної системи (ТС) суспільства. За його підходом,

¹ Устич С. (2013) Сутність сучасних транскордонних процесів та їхнє категоріальне відображення. *Український соціологічний журнал*. № 1–2. С. 47–53.

² Білак О.П. (2020) Транскордонне співробітництво як категорія конституційного права України. *Конституційно-правові академічні студії*. № 1. С. 84–89

горизонтальний вимір такої системи формується ключовими компонентами, що включають: транскордонні потреби та інтереси, суб'єкти транскордонної діяльності, саму цю діяльність, об'єкти її спрямування, інструменти реалізації та транскордонні відносини. Вертикальна структура транскордонної системи складається з основних підсистем: техніко-виробничої, економічної, політичної та духовно-спеціалізованої. З погляду соціального масштабу, транскордонні системи функціонують на трьох основних рівнях: макрорівні (загальнодержавному), мезорівні (регіональному) та мікрорівні (місцевому)³.

Сьогодні вирішення викликів, що постають перед транскордонними регіонами, становить один із ключових напрямів регіональної політики Європейського Союзу. В умовах поглиблення євроінтеграційних процесів спостерігається посилення значущості транскордонної співпраці регіонів, розширення можливостей для стимулювання економічної активності на периферійних територіях та зміцнення їхніх конкурентних позицій. Фундаментальна роль транскордонного співробітництва в інтеграційних процесах полягає у здатності пришвидшувати наближення рівня життя населення прикордонних територій до середньоєвропейських стандартів⁴.

У сучасному контексті розвитку суспільних відносин та з огляду на наявні зовнішні виклики й загрози, особливої актуальності набуває розбудова та інтенсифікація добросусідських відносин і транскордонного співробітництва. Враховуючи європейський напрям розвитку України, транскордонне співробітництво виступає одним із найдієвіших механізмів поглиблення взаємодії між усіма учасниками транскордонних процесів. Така співпраця дозволяє колективно вирішувати завдання місцевого та регіонального розвитку, прискорювати процес наближення життєвих стандартів населення прикордонних регіонів до середньоєвропейського рівня та реалізовувати євроінтеграційні ініціативи на регіональному рівні⁵.

Транснаціональне (транскордонне) співробітництво функціонує як дієвий політико-правовий механізм для зміцнення взаємодії між залученими суб'єктами та учасниками, дозволяючи колективно вирішувати питання місцевого й регіонального розвитку, зокрема

³ Устич С. (2013) Системна теорія транскордонних процесів та її соціальна імплементація. *Український соціум*. № 2. (45). С. 116-119.

⁴ Посібник із транскордонного співробітництва (2005). Проект TACIS «Карпати 2003-2011» / Н. Носата, М. Лендєл, В. Чопак та ін. APP Закарпаття, 70 с. URL: <http://www.art.com.ua/fi/les/sitefi/les/book2.pdf>.

⁵ Конкурентоспроможність територій (2011). Практ. посіб. / А. Ткачук, В. Толкованов, С. Марковський та ін. К. : Легальний статус, 2011. 322 с.

стимулювати економічне зростання та впроваджувати інноваційні рішення. Це сприяє пришвидшенню підвищення життєвих стандартів населення в межах відповідних регіонів та інтеграції до нових євроінтеграційних норм⁶.

Політичний вплив прикордонних територіальних громад та їхня специфічна культура є важливими аспектами транскордонних процесів. Виходячи з системного бачення об'єкта, сутність транскордонної взаємодії полягає в суб'єктній комунікації, відносинах, взаємодії чи природному переміщенні речовин, енергії тощо, пов'язаних із перетином лінії державного кордону. Таким чином, транскордонні процеси (або транскордонне) мають ширший контекст порівняно з міжнародними відносинами. Вони охоплюють не лише різноманітні форми суб'єктної взаємодії через кордон (що становить зміст міжнародних відносин), але й значну кількість природних транскордонних явищ – рух водних і повітряних ресурсів, міграцію популяцій тварин (своєрідну об'єктну взаємодію) тощо. Безперечно, вони суттєво багатогранніші порівняно з міждержавними відносинами, де суб'єктами виступають виключно державні інституції⁷.

Отже, кордони як штучні демаркаційні лінії між державами стали одним із найбільш суперечливих явищ суспільного розвитку, породивши численні теоретичні та практичні проблеми. Проте на їх основі сформувалося транскордонне співробітництво, що представляє собою комплексний феномен, спрямований на формування різноманітних зв'язків між мешканцями сусідніх країн. Це співробітництво має складну структуру з горизонтальним та вертикальним вимірами, функціонує на трьох рівнях (макро-, мезо- та мікро-) та виходить за межі суто міжнародних відносин, охоплюючи також природні транскордонні процеси.

У сучасних умовах, особливо для України з її європейським вектором розвитку, транскордонне співробітництво набуває особливого значення як дієвий політико-правовий механізм поглиблення взаємодії між різними суб'єктами. Воно стає ключовим інструментом регіональної політики Європейського Союзу, сприяє стимулюванню економічної активності на периферійних територіях, зміцненню їхніх конкурентних позицій та, що найважливіше, пришвидшує наближення

⁶ Пивовар М. (2024) Перспективи розвитку транскордонного співробітництва на рівні місцевого самоврядування в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». № 3 (43). С. 178-185.

⁷ Устич С.І. (2014) Системна сутність транскордонних процесів: кількісна і якісна оцінка. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. № 1101. С. 132-137.

рівня життя населення прикордонних територій до середньоєвропейських стандартів. Така співпраця дозволяє ефективно вирішувати завдання місцевого та регіонального розвитку й реалізовувати євроінтеграційні ініціативи на регіональному рівні.

Список використаних джерел:

1. Устич С. (2013) Сутність сучасних транскордонних процесів та їхнє категоріальне відображення. *Український соціологічний журнал*. No 1–2. С. 47-53.
2. Білак О.П. (2020) Транскордонне співробітництво як категорія конституційного права України. *Конституційно-правові академічні студії*. № 1. С. 84-89
3. Устич С. (2013) Системна теорія транскордонних процесів та її соціальна імплементація. *Український соціум*. № 2. (45). С. 116-119.
4. Посібник із транскордонного співробітництва (2005). Проект ТАСІС «Карпати 2003-2011» / Н. Носата, М. Лендьел, В. Чопак та ін. АРР Закарпаття, 70 с. URL: <http://www.arr.com.ua/files/sitefiles/book2.pdf>.
5. Конкурентоспроможність територій (2011). Практич. посіб. / А. Ткачук, В. Толкованов, С. Марковський та ін. К. : Легальний статус, 2011. 322 с.
6. Пивовар М. (2024) Перспективи розвитку транскордонного співробітництва на рівні місцевого самоврядування в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». № 3 (43). С. 178-185.
7. Устич С.І. (2014) Системна сутність транскордонних процесів: кількісна і якісна оцінка. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. No 1101. С. 132-137.
8. Бєлов Д.М., Громовчук М.В., Білак О.П. (2022) Міжмуніципальне співробітництво в структурі транскордонного співробітництва. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 72(4). С. 226-231.